

Historische Kring

Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 15 nr. 3/4 november 1998

Driepas

COLOFON

DRIEPAS

verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo verschijnt drie à vier maal per jaar. Losse nummers f 5,-.

Redactie

W.F.W.M. van Heugten

Th.M.J. Jonker

M.M. Rebholz

Bestuur Historische Kring

A.Th.J. Boss (Duiven)

H.J.Th. Derksen, penningmeester (Duiven)

A.H.E. Janssen (Groessen)

K. de Jong-de Baan (Duiven)

Th.M.J. Jonker, secretaris (Loo)

M.M. Rebholz, voorzitter (Duiven)

J.F.H. te Witt, vice-voorzitter (Groessen)

Secretariaat: postbus 212, 6920 AE DUIVEN

Rabobank Duiven, rek.nr. 31.54.07.484

Postbank, rek.nr. 49.23.697

t.n.v. penningmeester Historische Kring, Duiven.

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost f 25,- per jaar; het partner- of gezinslidmaatschap f 10,- per jaar.

Een abonnement op alleen DRIEPAS kost f 12,50 per jaar. Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven en Zevenaar betalen f 7,50 extra als bijdrage in de verzend- en portokosten.

Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk vóór 1 december van het lopende jaar.

Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

ISSN: 0921-5549

INHOUD

<i>M.R. Houkes</i>	
<i>Archeologisch onderzoek in het centrum van</i>	50
<i>Th.M.J. Jonker</i>	
<i>Wapens in de gemeente Duiven</i>	58
<i>J.H. Lamers</i>	
<i>Samenvoeging Duiven en Westervoort al eerder actueel</i>	63
<i>Rectificatie / De kraaipeer</i>	67
<i>Een schoolfoto uit Loo</i>	68
<i>Verenigingsnieuws</i>	70

Het archeologisch onderzoek dat in april/mei van dit jaar in het centrum van Duiven is uitgevoerd, heeft enkele verrassende vondsten opgeleverd. We weten weer wat meer over vroegere en vroegste bewoning op de zandduin, De Woerd noemen we het, waarop Duiven is ontstaan.

In het eerste artikel van dit nummer leest u er over.

Het zou zonde zijn om de scherven en scherfjes alleen maar in een depot te laten rusten. Daarom kondigen wij nu alvast aan, dat op de Open Dag van het Cultureel Centrum 't Eiland, **3 januari 1999**, in onze vitrines een keuze uit de vondsten wordt tentoongesteld.

De Redactie.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN HET CENTRUM VAN DUIVEN

In de maanden april t/m mei van dit jaar is een archeologisch onderzoek gedaan op twee toekomstige bouwlocaties in het centrum van Duiven. Dit onderzoek is verricht door vrijwilligers van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (A.W.N.), samen met leden van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo. De locaties bevonden zich op de kruising van de Rijksweg en de Kastanjelaan. Omdat de vrijwilligers vooral op zaterdag hebben gegraven, is dit niet onopgemerkt voorbij gegaan. Veel voorbijgangers kwamen een praatje maken en bleven kijken naar wat er zoal gebeurde.

De meest gestelde vragen waren:

- *Waarom onderzoeken jullie juist deze plek?*
- *Hoe weet je nu hoe oud iets is?*
- *Hebben jullie iets interessants gevonden?*

Nu de gegevens van het onderzoek zijn uitgewerkt, kunnen we wat meer vertellen over het onderzoek en proberen bovenstaande vragen te beantwoorden.

Informatiebronnen

Uit een oude akte, uit het jaar 838, was bekend dat in het hoog gelegen centrum van Duiven een Frankische hof moet zijn geweest. Vermoedelijk ergens tussen de kerk, de Rijksweg en de Pastoriestraat. Al eerder waren er vondsten, gedaan. Tijdens de bouw van het gemeentehuis aan de Kastanjelaan in 1989 waren al restanten van een houten waterput gevonden, met daarin één Merovingische en vijf Karolingische scherven uit de achtste eeuw. Daarmee was vastgesteld, dat er kort voor de eerste schriftelijke vermelding van Duiven als Thuvine sprake was van bewoning in de kern van Duiven.

Om te voorkomen dat op de nieuwe locaties tijdens de bouw archeologische informatie verloren zou gaan, heeft de Historische Kring vroegtijdig aan de bel getrokken en ervoor kunnen zorgen dat er vooraf een archeologisch onderzoek zou plaatsvinden.

Allereerst hebben we met grondboringen gekeken hoe de bodemopbouw was en waar de meeste aardewerkscherven omhoog kwamen. Het boren gebeurde met een flinke boor van 20 cm doorsnee. Het bleek dat de terreinen waren bedekt met een oude akkerlaag, een zgn. esdek, van 90 cm hoog.

Afb.1: De A.W.N.-vrijwilligers aan het werk in het centrum van Duiven, april 1998.

Esdekken zijn akkercomplexen, die volgens een bepaalde techniek zijn aangelegd in een periode van omstreeks het begin van onze jaartelling tot het einde van de middeleeuwen. De boer bracht eerst heideplaggen op de stalbodem aan, waarop de mest van het

vee werd verzameld. Later werden de plaggen met de mest als bemesting op de akkers gedeponeerd. Daardoor nam de dikte van de akkerlaag langzaam toe, gemiddeld met 1 millimeter per jaar. Maar niet alleen de mest kwam op de akkers terecht. Al het afval werd vroeger op de mesthoop gegooid en een esdek zit daardoor vol met restanten uit de periode dat de akker in gebruik was. Vooral aardewerkscherven, die niet vergaan, vinden we in grote hoeveelheden terug. Bovendien blijven de oudste sporen onder het esdek goed geconserveerd en daarom zijn esdekken een bron van archeologische informatie.

Omdat bij de bouw niet diep in de grond gegraven zou worden, was het niet nodig om het hele terrein te onderzoeken. De archeologische waarden lagen immers veilig op grote diepte onder het esdek. Wel was het nodig om met enkele steekproeven te onderzoeken wat er onder de bebouwing zou verdwijnen. Aan de hand van de boorresultaten hebben we vier plaatsen bepaald, waar we een proefsleuf hebben gegraven. Deze sleuven zijn vervolgens in dunne laagjes met de schep „uitgeschaafd". Laag na laag werd weg gehaald en alle voorwerpen, die te voorschijn kwamen, hebben we verzameld.

Een zoektocht naar informatie

Belangrijke vondsten hoef je in een esdek niet te verwachten, maar daar gaat het ons ook niet om. Archeologie is geen schatgraverij, maar een zoektocht naar informatie. In dit geval wilden wij meer weten over de bewoningsgeschiedenis van Duiven. Met name informatie over de vraag in welke periode Duiven bewoond was en wanneer Duiven ontstaan was.

Wat je in een esdek vindt, zijn voornamelijk aardewerkscherven die, nadat de pot gebroken was, als afval op het land terecht zijn gekomen. Voor een leek niet erg interessant, maar voor ons geven deze scherven veel informatie. Over negen onooglijke aardewerkscherven waren we bijzonder enthousiast. Het waren namelijk scherven uit de Steentijd, hetgeen het bewijs leverde dat er in die tijd al mensen op en rond de Woerd woonden. Maar voor een leek valt hier niets aan te beleven. Ze zijn zelfs de moeite van het

exposeren niet of nauwelijks waard.

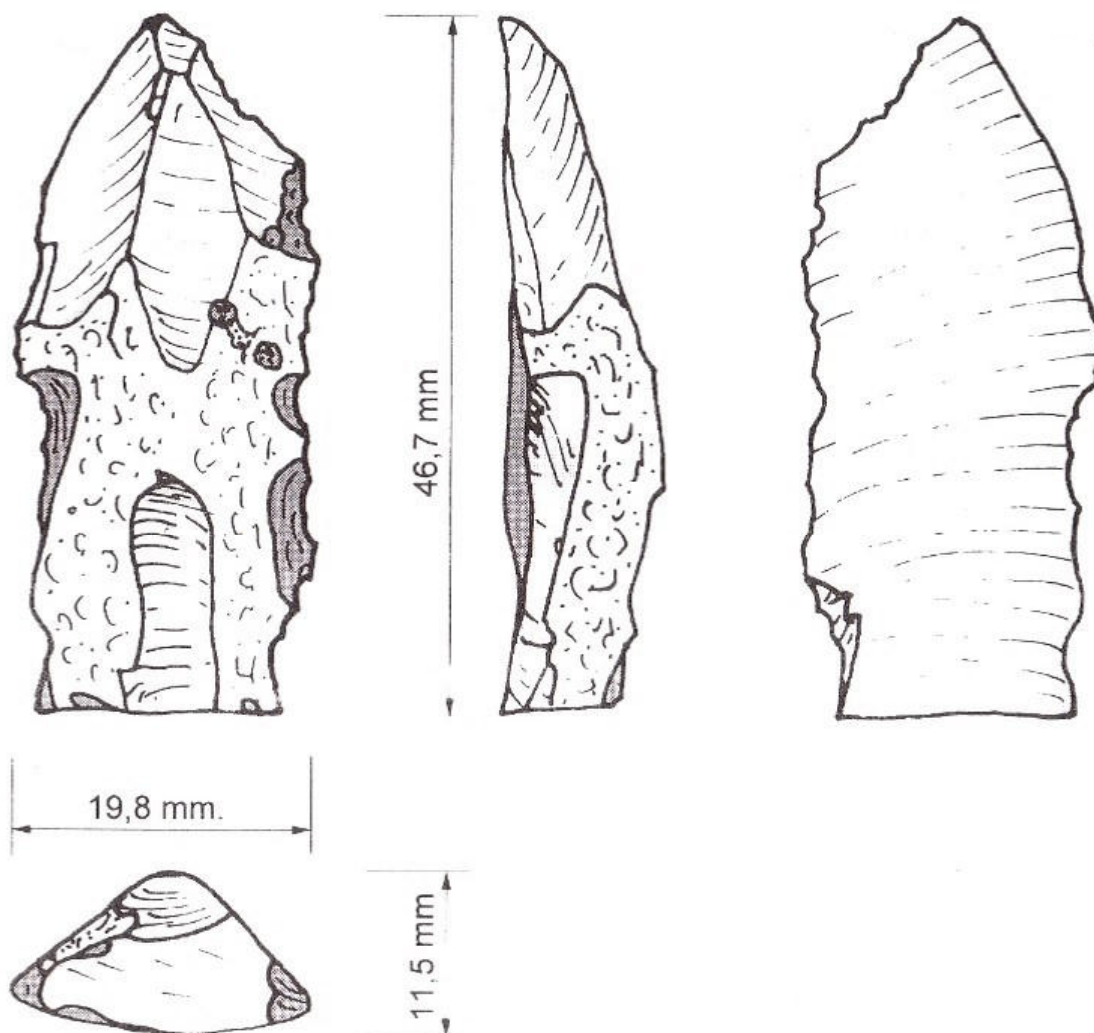
Doordat aardewerk voortdurend aan verandering onderhevig is geweest, kunnen we vrijwel alle scherven op uiterlijk dateren. Daarnaast laten scherven van import aardewerk zien of men contacten met andere gebieden had. „Duur“ aardewerk vertelt ons iets over de welstand van de bewoners. Complexe versieringspatronen laten zien dat de strijd om de dagelijkse voedselvoorziening niet zo zwaar meer was en men voldoende tijd kon vrijmaken om „leuke“ dingen te maken. Kortom al die stukjes aardewerk vertellen ons een eigen verhaal. Dit laat tevens zien hoe moeilijk de vraag: „Hebben jullie al iets interessants gevonden?“ is te beantwoorden. Leken zien het er niet aan af, wat wij interessant vinden.

Rendierjagers en Klokbekercultuur

Als we nu kijken naar de vondsten van het onderzoek in Duiven, blijkt dat we een groot deel van de geschiedenis kunnen invullen. Voor een beter begrip is het nodig om eerst iets van de geologie van Duiven te zeggen.

Duiven is gebouwd op en rond een rivierduin. Dit zijn grote bergen rivierzand, die op het einde van de laatste ijstijd langs de rivieren opwaaiden. De terugtrekkende ijsskap „zoog“ enorme winden naar zich toe. Het onbegroeide zand langs de rivieroever ging verstuiven en daardoor ontstonden reusachtige rivierduinen, die tientallen meters hoog konden worden. Een dergelijk duin ligt meestal als een droge plek in een vochtig maar vruchtbaar rivierlandschap en vormt daardoor een perfecte woonplaats. Toen de ijsskap zich rond 11.000 jaar geleden terugtrok, kwamen de rendieren naar Nederland, met in hun voetspoor de rendierjagers. Dit waren nomaden die in tenten woonden en de jaarlijkse trek van de rendieren volgden. De rivierduin van Duiven is zeker door deze jagers bezocht, want één van de opmerkelijkste vondsten, die we hebben gedaan, was een vuurstenen werktuig uit deze periode (afb.2).

Voorzover we nu uit de vondsten kunnen opmaken, blijft de Woerd daarna lange tijd onbewoond. De eerste permanente

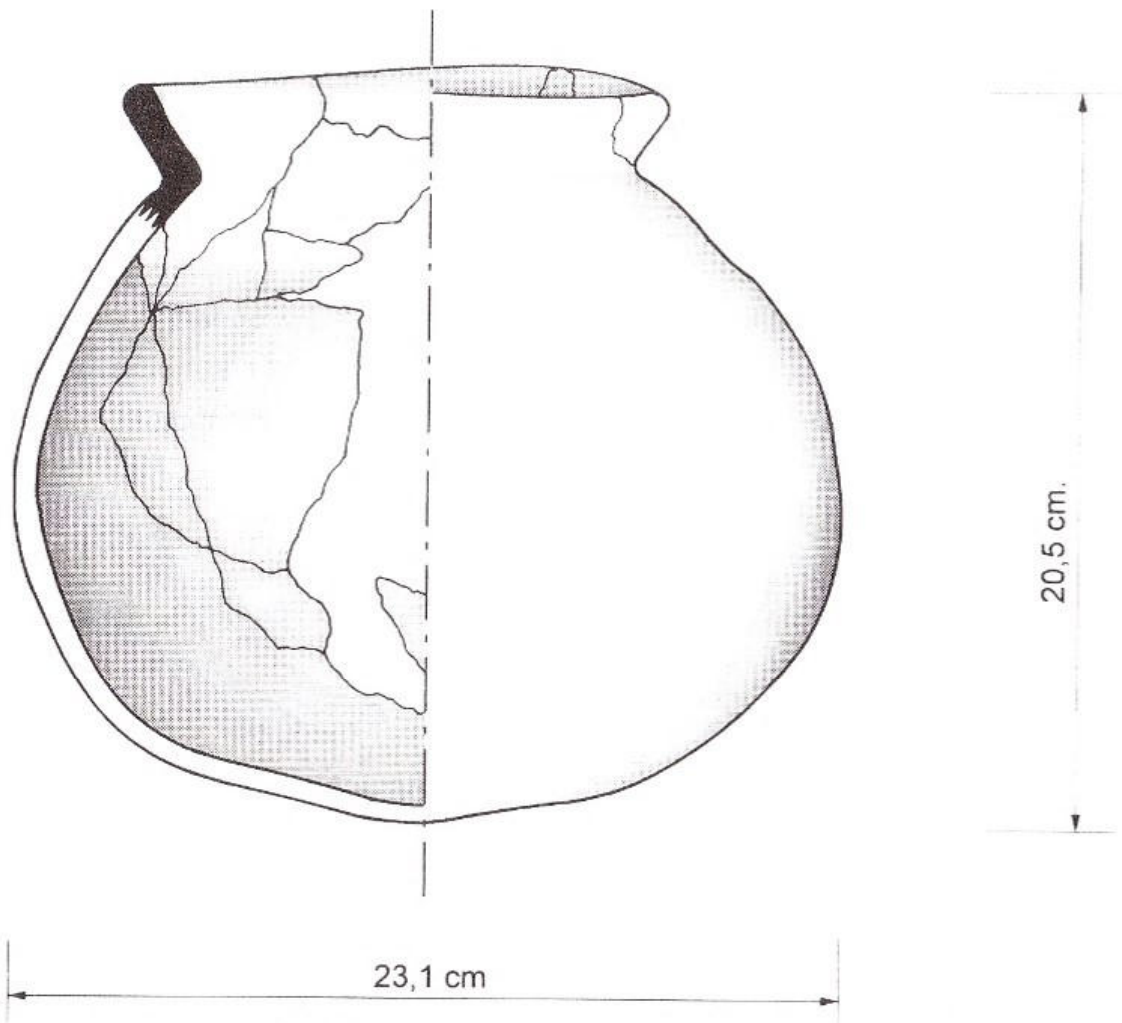
Afb.2: een vuurstenen „stecker“, een soort beitel.

bewoning zien we daarna rond 2300 v.Chr. verschijnen. Op de Woerd vestigden zich boeren van de Klokbekercultuur. Scherven van speciaal nederzettingsaardewerk, vuurstenen afslagen en een fragment van een stenen bijl laten zien dat we met een echte nederzetting te maken hebben.

Het is bekend dat deze prehistorische nederzettingen slechts een korte levensduur hadden en zich steeds verplaatsten. Op de onderzoekslokatie zien we van de daarop volgende Bronstijd en IJzertijd geen sporen, maar het is mogelijk dat elders op de Woerd de bewoning voortduurde.

Romeinse periode en Frankische tijd

De eerste sporen van de tijd na de prehistorie stammen uit de Romeinse periode. We hebben dan te maken met inheemse boeren, die net buiten de grens van het Romeinse rijk woonden. Naast inheems aardewerk zien we ook import aardewerk uit het Romeinse rijk, dat men via handel of Germaanse plundertochten moet hebben verkregen. Ook uit de daarop volgende 6de en 7de eeuw zien we aardewerk van zowel inheems als import fabrikaat. Dat is voor die periode toch wel uitzonderlijk, want tijdens en na de roerige periode van de volksverhuizingen waren de handelscontacten verbroken.

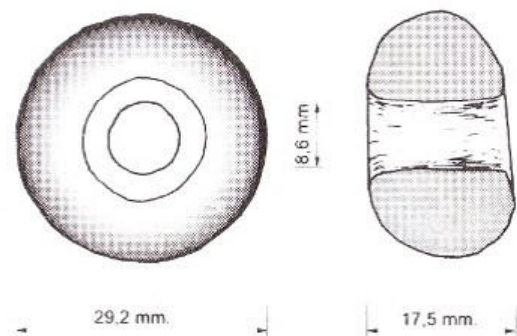
Afb.3: De gerestaureerde kogelpot.

Import aardewerk komt dan weinig voor maar blijkbaar woonden in Duiven toch mensen die relaties met ver afgelegen gebieden onderhielden. Aardewerk uit het Duitse Rijnland en de Eifel komt veelvuldig voor. Het is kwalitatief hoogwaardig aardewerk, hetgeen er op duidt dat de nederzetting zeer welvarend moet zijn geweest.

Ook in de periode daarna blijft dit beeld bestaan. Veel kwalitatief hoogwaardig aardewerk uit de Frankische periode afkomstig uit Midden- en West-Duitsland naast inheems aardewerk.

Van de Middeleeuwen is alleen de eerste helft vertegenwoordigd. Daarna verliest het esdek als akkersysteem zijn waarde, waardoor de aanvoer van afval ophoudt. Uit geschreven bronnen weten we echter dat Duiven gewoon blijft bestaan. Een leuke vondst uit die periode is een kogelpot, waarvan één helft onbeschadigd is terug gevonden en de andere helft uit scherven grotendeels gerestaureerd kon worden (afb.3). Een kogelpot is een bolvormige pot zonder voet, die als kookpot werd gebruikt. De pot werd met de ronde onderkant in een houtvuurtje geplaatst; het door ons gevonden exemplaar draagt nog steeds de roetsporen op de onderste helft van de pot en onder de bovenrand. Aan de binnenkant bevindt zich een aangebakken substantie. Blijkbaar heeft men deze pot laten „droogkoken”, waarop deze gebarsten is en vervolgens bij het afval is beland.

Een andere leuke vondst is een spinsteen (afb.4). Dat is een rond (gebakken) bolvormig steentje met in het midden een gat. Dergelijke steentjes werden als verzwaring onder de spinstokjes geklemd en dienden om meer kracht en snelheid aan het ronddraaien van het spinstokje te geven.

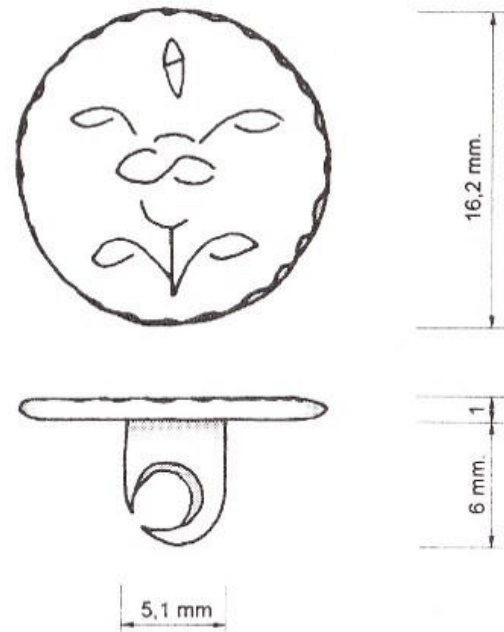

afb.4: Spinsteen uit de 12de eeuw.

Als laatste kunnen we een vondst van een geelkoperen knoop uit de 16de eeuw melden. Het is een fraai gegraveerde knoop, waarvan de herkomst onbekend is (afb.5).

Alles bijeen heeft het onderzoek dus resultaat gehad. De vroegste bewoning van Duiven hebben op ca. 2300 v.Chr. kunnen dateren, maar tevens is de vroege aanwezigheid van jagers rond 9000 v.Chr. vastgesteld. Continuïteit in de bewoning zien we vanaf het midden van de Romeinse periode, in de vroege middeleeuwen is er sprake van een „rijke” nederzetting, die wellicht zijn oorsprong heeft in een Frankische aanwezigheid die tenslotte tot de bouw van een Frankisch hof heeft geleid.

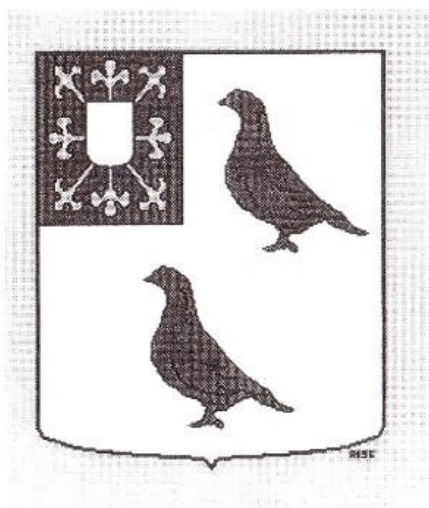
M.J. Houkes, Arnhem (A.W.N.)

afb.5: Gegraveerde geelkoperen knoop uit de 16de eeuw.

WAPENS IN DE GEMEENTE DUIVEN

Het gemeentewapen

Er zullen velen zijn, die het gemeentewapen van Duiven kennen, maar weinigen zullen weten dat dit jaar vijfenzeventig jaar geleden de gemeente dit wapen heeft gekregen.

Bij Koninklijk Besluit no.33 van 10 september 1923 verleende de Minister van Justitie aan de gemeente Duiven een eigen wapen met de volgende omschrijving: *In zilver (wit) drie duiven van azuur (blauw), de eerste duif bedekt door een vrijkwartier van keel (rood), beladen met*

een karbonkel van goud (geel), waaroverheen een hartschildje van zilver (wit).

Het karbonkel in het vrijkwartier herinnert aan het wapen van het hertogdom Kleef, waarvan Duiven tot 1816 deel uitmaakte. Het vrijkwartier is voor de toeschouwer in de linkerbovenhoek, maar heraldisch is het de rechterbovenhoek; om een wapen te beschrijven wordt namelijk verondersteld, dat het schild vóór de drager is geplaatst.

Het noemen van drie wapenfiguren (in dit geval de duiven), terwijl er maar twee zichtbaar zijn, kan er op duiden dat het vrijkwartier er later aan toegevoegd is. Maar ook is de veronderstelling geuit, dat in een wapen altijd een oneven aantal wapenfiguren behoort voor te komen.

Hoe het ook zij, de duiven zijn een toespeling op de gemeentenaam. Zo stond het ook letterlijk in het Duivense verzoekschrift van 25 augustus 1922 aan H.M. de Koningin. Het is overigens een foutieve toespeling want de naam van deze gemeente heeft niets met deze vogels te maken en behoort - zoals in het plaatselijke dialect gelukkig nog bestaat - te worden uitgesproken als „Duuven“. Dit is afgeleid van „Thuvine“, waarvan de vermoedelijke

betekenis is *hoogte* of *heuvel*, van de verkleinvorm van het oudgermaanse woord *Thuba*. Zoals al langer bekend is en nu weer in het artikel over de opgravingen duidelijk wordt, is Duiven gelegen op een natuurlijk ontstane stroomrug die geschikt was voor bewoning en redelijk veilig voor het hoge water in een landschap dat nog niet door dijken werd beschermd.

Het is nog steeds onbegrijpelijk, dat iedereen het normaal vindt, dat „Huissen” wordt uitgesproken als „Huussen”, terwijl de uitspraak „Duuven” het niet gehaald heeft.

Het dorp Duiven heeft geen eigen wapen

Op dit moment voert het **dorp** Duiven niet een eigen wapen. Ooit is dat wél het geval geweest. Tussen 1474 en 1487 had Duiven een eigen gericht, die het schepenzegel als zegelstempel in gebruik had. Toen in 1487 door de hertog van Kleef aan Zevenaar stadsrechten werden verleend, werd tevens bepaald dat voortaan de gerichten van het ambt Liemers in Zevenaar gehouden zouden worden. Zo verloor Duiven zijn eigen gerichtsbank.

U ziet een afbeelding van dit zegel al enkele jaren op het omslag van ons tijdschrift DRIEPAS. Voorzover wij weten is de Historische Kring de enige vereniging die het schepenzegel gebruikt, op ons briefpapier komt het ook voor. In verband met het voorgaande over de uitspraak van „Duiven” is het wel interessant het rand-schrift te vermelden: *SIGILLUM SCABINORUM DE DUVEN ANO LXXIII*; ook hier „Duuven.”

Loo

Ook bij Loo en Groessen horen „eigen” wapens. Men kan in formele zin echter niet spreken van een wapen *van* Loo, wel van een wapen verbonden *met* Loo. Zo is het ook bij Groessen en Duiven. Men zou pas over een wapen *van* Loo, *van* Duiven of *van* Groessen kunnen spreken, als de Hoge Raad van Adel er zijn goedkeuring aan gegeven heeft en nadien bij Koninklijk Besluit dat wapen is toegekend aan de plaats. Dat is nooit gebeurd.

Het wapen verbonden met Loo is die van de heren van de Loowaard, de familie van de(r) Loo (of Loe). Hiernaast is de eenvoudige uitvoering, het schild, te zien, zoals die op de oudste Loe-zegels én op de toren van de Loowaard te zien is. Dit officiële familiewapen, dat leden van het geslacht van de(r) Loo heden ten dage mogen voeren, is in de loop van de tijd opgesierd met vele ornamenten die het pracht en luister bijzetten. Een oplettende wandelaar kan hoog bo-

ven aan de rand van de toren van de Loowaard het familiewapen gewaar worden. De bouwheer van de toren is vrijwel zeker Herman van de Loo, de achter-kleinzoon van de stichter van het huis Johan van de Loo (plm. 1450-1476); het bouwjaar is 1565. Met minder moeite en in alle jaargetijden kan men het familiewapen zien op de grafsteen van Herman van de Loo, in de toren van de Groessense kerk. Daarop prijkt zijn wapen en dat van zijn echtgenote Digna van Isendoorn.

De wapenbeschrijving luidt als volgt: *in zilver met zwarte kram, met de opening naar beneden en aan beide uiteinden driewerf geweerhaakt.*

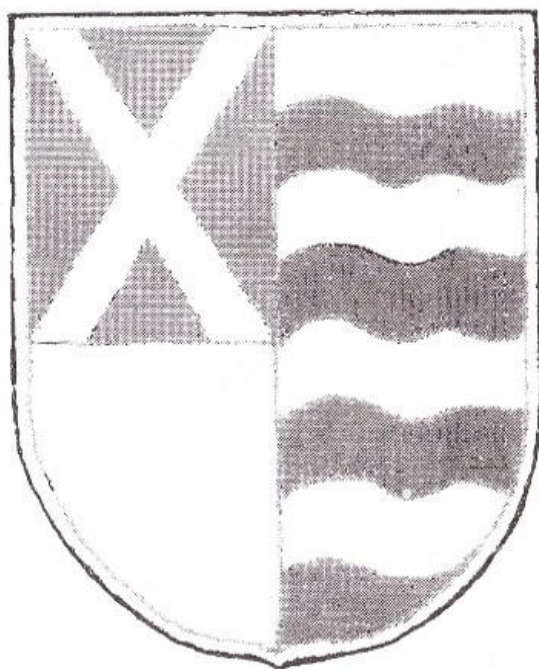
Lang heeft men in het onzekere verkeerd over de oorsprong en betekenis van de figuur in het wapen. Inmiddels is de algemeen aanvaarde uitleg, dat hier een kram of eigenlijk een muurkram betreft. De gebogen uiteinden en de weerhaken zorgden er voor, dat - eenmaal in de muur gemetseld - men er met gemak paarden of andere vee aan vast kon binden. Dat ooit een kram werd gekozen, heeft te maken met een verre, veertiende eeuwse stamvader van de Loo-familie. Dat was Wessel vanme Loe, bezitter van het Huis Loe te Marl (Dld.), wiens voorouders met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid Crampe hebben geheten. Kram is in het Duits Crampe. Als men de naam, in dit geval een familienaam, in het wapen afbeeldt, noemt men het een „sprekend" wapen. Dus

ook het Duivense gemeentewapen is een „sprekend" wapen, de naam van de gemeente is afgebeeld in het wapen.

In Loo gebruikt de Carnavalsvereniging *De Nathalzen* de kram, zonder schild, als haar embleem, o.a. op briefpapier en speciale edities van het lijfblad 't *Nathälske*. Dat was het geval in 1982 en 1993, ter gelegenheid van het 2 x 11 en 3 x 11 jarig bestaan. Ook op een gezamenlijke jubileumuitgave van Muziekvereniging *Excelsior* en Schutterij *Willem Tell* in 1993 prijkt het wapenschild als Loo's embleem. Zo ook op porceleinen herdenkingsborden die toen zijn aangemaakt. Bij de C.V. De Nathalzen staat binnen de kram de tekst 't *Loo*, bij de andere verenigingen staat die tekst er onder.

Groessen

Het wapen *van* Groessen, dat in formele zin dus niet van Groessen is, is waarschijnlijk recenter dan ons gemeentewapen. Vermoedelijk is dr. Jan Wolters de bedenker ervan. Een poging tot een heraldisch verantwoorde beschrijving luidt als volgt: *een omzoomd schild, gedeeld, met links in azuur (blauw) op zilver (wit) een golvend patroon; rechts doorsneden in tweeën, rechtsboven een gouden Andreaskruis op keel (rood), rechtsonder in sinopel (groen).*

Het Andreaskruis verwijst naar de patroonheilige van de Groessense parochiekerk, het rode veld verbeeldt het martelaarschap van Andreas, het groene veld is het grasland waaraan Groessen zijn naam te danken heeft, het golvende patroon duidt op de rivier de Rijn waaraan Groessen is gelegen.

Aan de afbeelding hierboven ligt een tekening van de heer H. Wiggers uit Groessen ten grondslag. Als men echter de afbeelding

vergelijkt met de gedenksteen⁽¹⁾ links naast de ingang van café Gieling ziet men verschillen. Het aantal golven is gelijk, acht, vier witte en vier blauwe. Maar hiernaast hebben drie blauwe golven **twee golftoppen** en de onderste blauwe golf één, terwijl op de steen er driemaal **drie** en eenmaal **twee** golftoppen te zien zijn. Ook het Andreaskruis is anders in de rechthoek getekend. Het is nog geen uitgemaakte zaak welke van de twee afbeeldingen de juiste is. Vermoedelijk die bij Gieling, want waarschijnlijk is dr. Jan Wolters lid geweest van de Sociëteit, die in 1943 deze gevelsteen heeft laten aanbrengen.

Er bestaat geen zekerheid of de spreuk *St. Andreas Spes Nitida* op de steen eigenlijk bij het wapen hoort. Mevr. Prinsen-Holland veronderstelt dat de spreuk de naam is van de sociëteit.

Het is mij niet bekend of er in Groessen een vereniging of instelling is, die het wapen als verenigingssymbool gebruikt.

Th.M.J. Jonker, Loo.

- (1) In Driepas, 1997 - 3/4 vindt u op pag. 67 een foto van de steen, waarop de verschillen voldoende duidelijk te zien zijn.

Geraadpleegd:

- * de informatiegids van de gemeente Duiven;
- * C. Druif, Nederlandse gemeentewapens, Leeuwarden, 1965;
- * Kl. Sierksma, De gemeentewapens van Nederland, Utrecht/Antwerpen, 1968;
- * Na hondervijftig jaar, schetsen uit de Lymers, Zutphen, 1966;
- * Gemeentewapens, Jaarboek Achterhoek en Liemers, Zutphen, 1982;
- * W.J.Th. Peters en A.J.H. Rutten, De havezathe Loowaard te Loo, Historische Kring, 1988;
- * Nederland's Patriciaat, 's-Gravenhage, 1965;
- * L. Prinsen-Holland, Holland en Nass, historisch en in trouw verbonden, Driepas 1997-3/4.

Met dank aan:

- * de heer dr. R.P.J.M. van de Loo (Soest), voor een afbeelding van het familiewapen en informatie daarover;
- * de heer H. Wiggers (Groessen), voor het beschikbaar stellen van een tekening van het wapen van Groessen;
- * de heer J. te Witt (Groessen), voor zijn naspeuringen i.v.m. het wapen van Groessen.

SAMENVOEGING DUIVEN EN WESTERVOORT AL EERDER ACTUEEL

Een keer eerder vormden Duiven en Westervoort samen een gemeente. Dat duurde echter maar kort. Sindsdien, zo'n kleine twee eeuwen geleden, is er al vaker gesproken over de samenvoeging. In die zin is er niets nieuws onder de zon. Elke keer ook konden de gemeentebesturen de plannen tegen houden. Of dat nu, rond de eeuwwisseling, ook lukt, valt te bezien.

Franse commune

Het dorp Westervoort bestaat al heel lang. Al sinds 726, zeggen ze, want toen schijnt de prediker Sint Werenfried hier gestorven te zijn. Daarom ook heeft het dorp in 1976 op grootse wijze zijn 1250-jarig bestaan gevierd en zo „zichzelf gekieteld“, zoals de Volkskrant het toen uitdrukte. Maar de eigenlijke gemeente Westervoort is er pas sinds 1811. De gemeente was immers een uitvinding van de Fransen, die toen in Nederland de dienst uitmaakten. In dat jaar ontstond „la commune Westervoort“, bestaande uit de voormalige (Arnhemse) heerlijkheid en de dorpen Duiven, Groessen en Loo, die behoord hadden tot een Duitse (Pruisisch-Kleefse) enclave! De maire van de gemeente Westervoort, Johann Koch, zetelde echter in Duiven. Maar erg lang duurde die gezamenlijke constructie niet; nog geen twee jaren

Twee gemeenten

Nat het vertrek van de Fransen in november 1813 lieten de Pruisische autoriteiten weten, dat hun gebied in de Liemers, dat de Fransen zonder meer bij hun Nederlandse vazalstaat hadden gevoegd, in geen geval definitief tot de nieuwe „Soevereine Staat der Nederlanden“ mocht worden gerekend. Daarom werd de marie van Westervoort opgedeeld in een Bürgemeisterei Duiven en een (Nederlandse) gemeente Westervoort. Bij het Wener Congres, dat na de nederlaag van Napoleon orde op zaken in Europa probeerde

te stellen, kwam de hele Liemers definitief bij het Koninkrijk der Nederlanden. Op 16 juli 1816 aanvaardde dezelfde Koch zijn ambt als Duivense burgemeester. In Westervoort trad G. van Santbergen op als burgemeester. Maar tot 1825 bleven de mensen ouder gewoonte spreken van schout en schoutambt.

Weer samen?

Sommige mensen hadden kennelijk goede herinneringen aan de vroegere samenwerking, want in 1819 verzochten enkele ingezetenen van het schoutambt Westervoort aan de Koning om de gemeente Duiven, Groessen, Loo wederom bij het ambt Westervoort te voegen. Kort daarop schrijft de raad van Duiven een brief aan de Koning dat, als er dan samengevoegd moet worden, hij de voorkeur geeft aan Zevenaar! Westervoort kan, aldus de Duivenaren, beter gecombineerd worden met Angerlo. Maar als het toch tot een gemeente Duiven-Westervoort zou komen, moet de burgemeester in Duiven zetelen, vinden ze. De hele operatie gaat tenslotte niet door.

Opnieuw ene Vereeniging?

Maar een dertig jaren later komt het voorstel uit Arnhem. In 1851 krijgt Nederland een nieuwe gemeentewet en dan gaat men bij de provincies nadenken over grotere eenheden. De dag voor Kerstmis stellen Gedeputeerde Staten „ene Vereeniging van Westervoort bij Duiven" voor. Zij nodigen de beide Colleges van Burgemeester en Wethouders uit gezamenlijk te overleggen hoe die samenvoeging het best kan verlopen. Maar dat pakt anders uit. Beide gemeentebesturen zijn unaniem van mening dat het voorstel in vele opzichten tot grote nadelen zou leiden; ze zijn dan ook niet van plan zelfs maar na te denken over het Arnhemse voorstel!

Protest Westervoort

Integendeel! Zowel Westervoort als Duiven schrijven protestbrieven aan de koning, Willem III in die tijd. De Westervoorters

voeren aan, dat het zelfstandig voortbestaan van „het grijze Westervoort" steeds geëerbiedigd is, ook toen het maar de helft van het aantal inwoners - toen 988 - telde. Maar Westervoort is ook de grootste los- en laadplaats van de gehele Liemers; jaarlijks wordt er voor vele duizenden guldens handelswaar verscheept en de grote route naar de „Pruisische grenzen" loopt door het dorp. Dan is er de aanleg van de Rhijnspoorweg van Arnhem naar Oberhausen door het dorp, waarvoor een brug over de IJssel wordt gelegd en midden in het dorp een station of „minstens eene halt, om dit eigenaardige woord te gebruiken." Zo staat het letterlijk in de brief. Dan zullen er naar plaatsen als Doesburg en Zutphen en andere richtingen diligencediensten komen en neemt het verkeer enorm toe. Dat alles brengt zo zijn eigen problemen mee, wat de aanwezigheid van een burgemeester vereist.

Verder schrijft de gemeente aan Zijne Majesteit dat de gemeente en in welstand en in bevolking vooruitgaat; de bevolking is sinds het begin van de eeuw verdubbeld, er is een nieuwe school gesticht, er is een brandblusapparaat aangeschaft, de wegen verkeren in prima staat, waarvoor „alle ingezetenen met liefde het hunne hebben bijgedragen." En nog is er een batig saldo over de gemeenterekening van 1850: bijna vierhonderd gulden, oftewel bijna een derde deel van alle inkomsten. En dan volgt er: „Wie durft en kan ons verzekeren, dat deze toestand even gunstig zal blijven na ene vereniging met Duiven, en zal niet elke ingezetene liever belasting betalen aan een eigen dan aan een vreemd bestuur?" De raad weet zelfs te melden dat iedereen graag elk jaar wat meer belasting zou willen betalen als daardoor het zelfstandig voortbestaan wordt gegarandeerd.

Rekest Duiven

Ook Duiven zit niet stil. In een minder gloedvol betoog somt de raad ook in een rekest aan de koning een viertal bezwaren op. Ten eerste weegt het financiële voordeel niet op tegen de nadelen: de bezuiniging bedraagt slechts honderdvijftig gulden, maar doordat het inwonertal na samenvoeging tot boven de drieduizend zielen stijgt, moeten de salarissen van het gemeentebestuur ook omhoog

en dan is men duurder uit. De gemeente is nu welvarend en kan zich goed bedruipen. De gemeentelasten drukken niet al te zwaar op de burgers, maar dat zal na de samenvoeging zeker veranderen. Inwoners van Duiven of Westervoort komen verder van de woonplaats van de burgemeester af te zitten en dat is een groot bezwaar in verband met de burgerlijke stand, militie, schutterij, verkiezingen en „de aankomst en het vertrek der dienstboden". Ook heeft de gemeente Duiven door zijn uitgestrektheid zo'n honderdzestig gulden per jaar aan vaste pachtinkomsten, wat Westervoort niet heeft; na samenvoeging komt dat bedrag niet meer alleen aan Duiven ten goede. Tenslotte weet de raad zeker dat bij hoofdelijke raadpleging - toen al een referendum? - de ingezetenen algemeen voor een zelfstandig Duiven zouden zijn.

Onheil afgewend

Het antwoord uit Arnhem komt snel. Op 3 maart 1852 besluiten G.S. dat zij „vooralsnog" geen termen hebben gevonden om de samenvoeging van de gemeenten door te zetten. Dat woord „vooralsnog" beloofde nog wat voor de toekomst. Ambtelijke molens draaien langzaam, zegt men, maar ze draaien! Bijna honderdvijftig jaar later komen G.S. (voor)alsnog op de kwestie terug. Misschien moeten er binnenkort weer brieven naar het staatshoofd; sommige argumenten uit de negentiende eeuw gelden nu nog.

J.H. Lamers, Westervoort.

Bovenstaand artikel werd eerder gepubliceerd in de Westervoort Post van 24 juni 1998. Met dank aan de schrijver en de redactie.

RECTIFICATIE

In DRIEPAS nr. 2 van deze jaargang heeft in het artikel *De „wilde“ vrouwen van Duiven* op verschillende plaatsen de foutieve naam *Otten-de Thije* gestaan. Dat moet zijn *Otten-de Theije*. Onze verontschuldigen aan de draagster van deze naam.

Redactie

DE KRAAIPEER

Het artikel *Een in memoriam voor de kraaipeer?*, DRIEPAS 1998-2, behoeft enige nuancering. Aan het einde van het eerste deel van het artikel wordt gesteld, dat de boom aan de Schraleweidsestraat de laatste van zijn soort **in deze omgeving** zou zijn. Kort na het verschijnen, al tijdens het bezorgen van het blad in Loo, werd mij door iemand verteld dat er „in de tuin van Soethof aan de Looststraat“ ook kraaipeerbomen zouden staan. Dat bleek te kloppen, er staan er zelfs drie. Weliswaar niet zo oud als die aan de Schraleweidsestraat, maar toch ... er is meer dan één kraaipeerboom in onze omgeving. Zijn er misschien nóg meer?

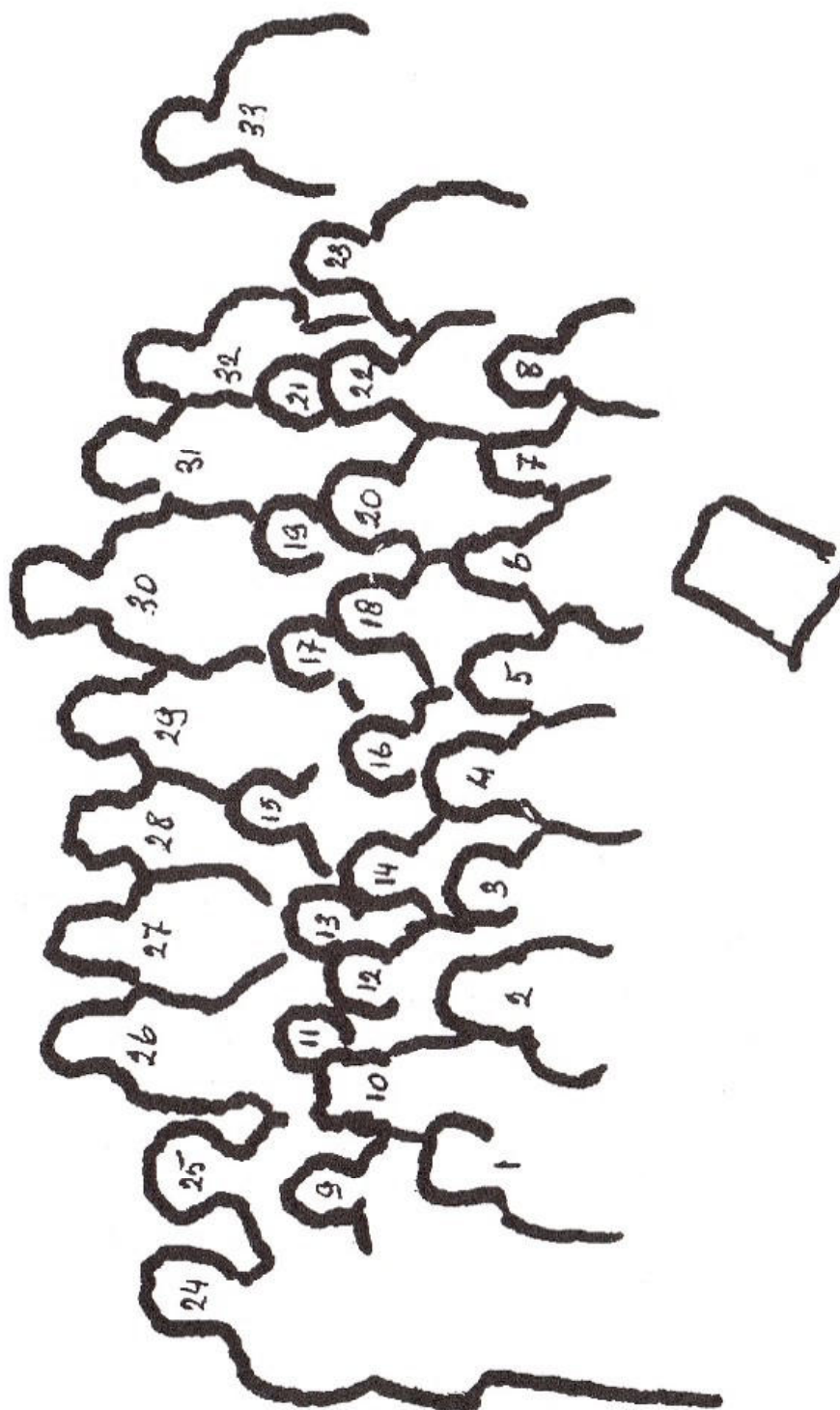
Overigens, nu is het de gelegenheid om deze stooferen te zien én te kopen. Of ze lekker zijn, weet ik niet. Het adres is Loostraat 17.

Th.M.J. Jonker, Loo.

VRAGEN BIJ EEN SCHOOLFOTO UIT 1911

WIE HELPT ONS?

Schoolfoto Loo 1911-3.

nr.1 = Aleida Hoen; nr.24 = meester Harry IJzermans.

VERENIGINGSNIEUWS

Aanwinsten

Wij ontvingen van:

- * dhr. W. Driessen (Duiven): een notabloc van de Zuivelfabriek „Volharding“; Camiz Mededelingen, 7de jrg., no 8, mei 1957 en 8ste jrg., no 1, oktober 1957, t.g.v. de opening van het bedrijf;
- * dhr. J.H.R. Spaan (Duiven): *RW 15, Ressen - Babberich, wel of niet?*, een uitgave van de Werkgroep Leefklimaat Zevenaar (1973);
- * de fam. Soethof (Loo): fotokopieën van bidprentjes;
- * dhr. W. Peters (Loo): krantenknipsels m.b.t. de zgn. Wilde Vrouwenpartij; fotokopieën van oorlogspapieren; genealogische gegevens van de fam. Joh. Driessen;
- * mevr. W.P. Veldman-Thijssen (Duiven): diverse krantenknipsels;
- * dhr. H. Hoen (Huissen): een schoolfoto Loo 1911 (3);
- * dhr. B. Schäffner (Duiven): een aantal bidprentjes;
- * N.N.: een aantal bidprentjes;
- * het Comité Open Monumentendag (Duiven): het boek *Monumenten onderhouden*;
- * de familie Wolters (Duiven/Groessen): *Zij leefden van hun land, de familie Wolters, een landbouwgeslacht in de Liemers* Dit fraai uitgevoerde, rijk geïllustreerde boek is in juni 1988 uitgekomen ter gelegenheid van een druk bezochte familiedag. Het behandelt de genealogie en de geschiedenis van de Woltersfamilie vanaf het begin van de achttiende eeuw in Westervoort tot heden in Duiven, Groessen en Loo. Openhartig maar genuanceerd worden de verhalen van en over de vele verwanten weergegeven, mede waardoor het ook voor niet-familieleden een zeer leesbaar boek is geworden;
- * dhr. W. Keurentjes (Groessen): ter gelegenheid van de twaalfde Open Monumentendag in de boerderij „Klein Rijswijk“, Leuvensestraat 1, enkele foto's van de boerderij en van leden van de familie Diesfeldt.

Alle goede gevers danken wij voor hun grote of kleine bijdrage aan ons archief of bibliotheek.

Tot slot wordt melding gemaakt van de aanschaf - voor onze bibliotheek - van *Bedevaartplaatsen in Nederland I*. Dit is het eerste deel van een omvangrijk encyclopedisch werk, waarin alle in Nederland in verleden en heden voorkomende bedevaartplaatsen worden behandeld. Deel 1 gaat over de bedevaartplaatsen in Noord- en Midden-Nederland, o.a. die van Loo. Dit verklaart de aankoop van dit dure boek door de parochie H. Antonius Abt te Loo en de Historische Kring gezamenlijk. Het boek, waarvan wij in een der volgende nummers een recensie hopen te plaatsen, wordt bewaard door en bij de Historische Kring.

Kalender 1999

Tekenaar Erwin Hogeboom uit Duiven heeft weer vier schitterende tekeningen gemaakt voor de kalender 1999, de zeventiende in de reeks. Leden krijgen deze kalender thuis bezorgd. Niet-leden kunnen zich voor f 7,50 de kalender aanschaffen, niet alleen bij verschillende boekhandels maar ook bij Albert Hein in Duiven, de Dorpwinkel in Groessen en via de tel.nrs. 524623 en 262095. De oplage is beperkt.

Cursussen G.O.C.

Genealogie voor beginners (Zevenaar)

Introductiecursus over stamboomonderzoek (genealogie), samengesteld door het Rijksarchief in Gelderland. Kennismaking met de belangrijkste genealogische bronnen. Hoe kan een stamboom opgezet worden? Hoe maak ik een begin met mijn familiegeschiedenis? Cursus in samenwerking met de Volksuniversiteit Zevenaar e.o.

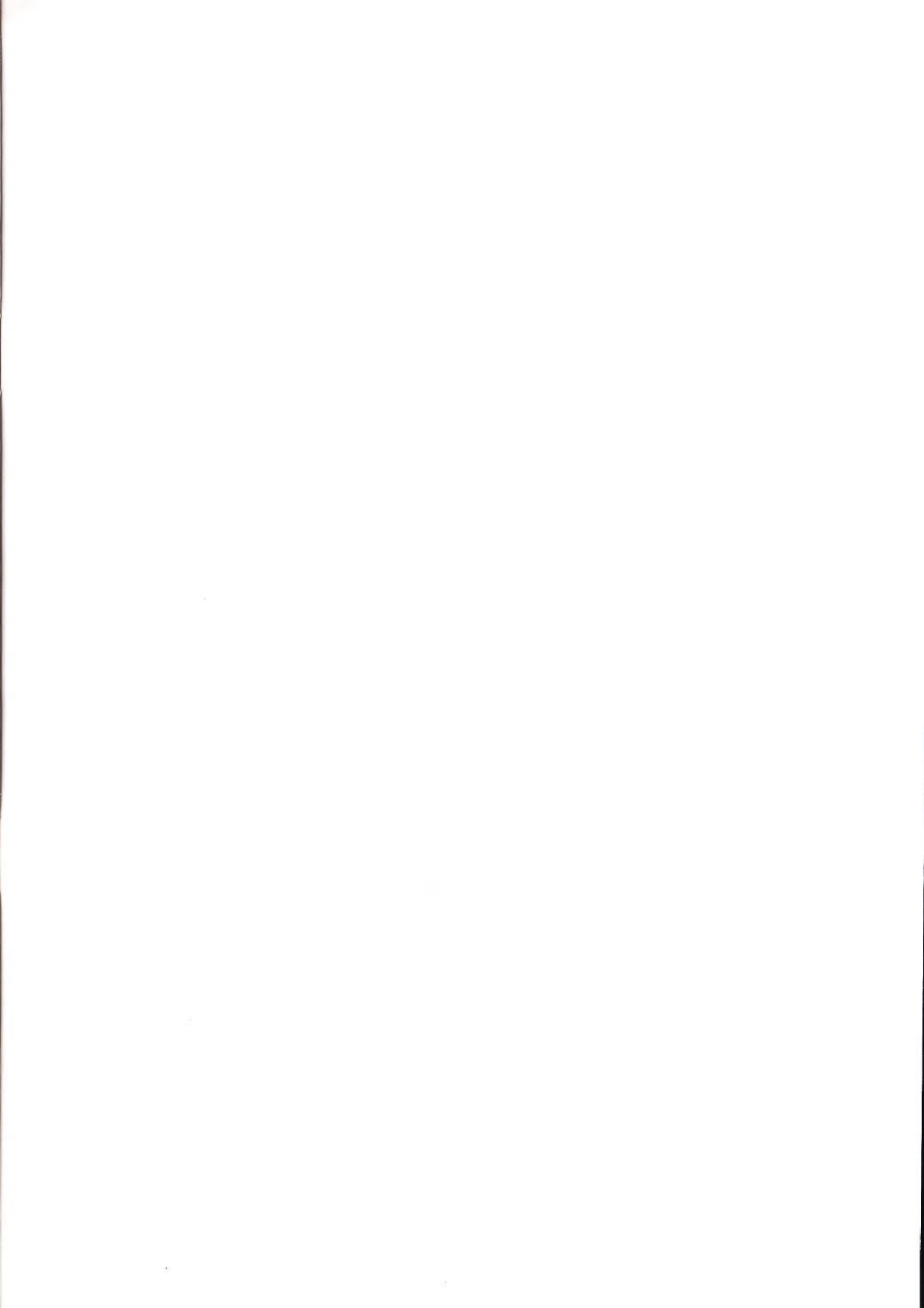
Vijf lessen op donderdag 29 oktober, 5, 12, 19 en 26 november in Zevenaar, gevolgd door excursie naar het Rijksarchief in Arnhem. Tijd: 20.00 - 22.00 uur. Kosten: f 175,- inclusief *Geldersen gezocht. Gids voor stamboomonderzoek in Gelderland*.

Informatie en aanmelding: Gelders Oudheidkundig Contact, postbus 4040, 7200 BA Zutphen, tel. (0575) 51 18 26.

JAARROOSTER november 1998 t/m december 1999

** onder voorbehoud **

maand/jaar	algem. vergad. werkgr.	inloopav. open av. of lezing	jaar- vergad.	excursie	genealogie
nov.'98		16 i.a.			10 & 24
dec.					8 & 22
jan.'99		18 lez.			12 & 26
feb.	11				9 & 23
mrt.		15 o.a.	11		9 & 23
apr.		19 i.a.			13 & 27
mei		17 lez.		29	11 & 25
jun.				of 5	8 & 22
jul.					
aug.					
sept.	16	27 lez.			14 & 28
okt.		11 i.a.			12 & 26
nov.		15 o.a.			9 & 23
dec.					14

DRUKKERIJ BEERENS - GROESSEN

ISSN 0921-5549

